

ЕТНІЧНІ МОТИВИ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТИЛІ МИКОЛАЇВЩИНИ

В статті розкривається творчий підхід у використанні етномотивів у виробках художнього текстилю, джерелом якого є жива природа південноукраїнських степів. Сприйняття та художньо-образна переробка форм флори та фауни Миколаївщини дозволяють утворювати безліч нових композиційних рішень декору килимів та гобеленів ручної роботи. Це вірний шлях до виникнення південноукраїнського стилю, перші кроки на якому зробили автор з своїми учнями.

Ключові слова: етномотиви, килим, гобелен, етностиль.

Художній текстиль Миколаївщини – сучасні художні вироби ручної роботи: гобелени та килими, демонструє бажання митців виразити образ степового краю. На меті автора разом зі студентами у 90-х роках ХХ ст. було створення оригінального декоративного стилю Півдня України.

Досліджували вироби декоративно-прикладного мистецтва на Миколаївщині у різні часи, головним чином, краєзнавці. Найбільш поглиблено у історичному та мистецтвознавчому аспекті проводив дослідження доктор мистецтвознавства В.В. Малина. В його матеріалах було описано гарусні рушники Первомайщини (півночі Миколаївщини), килимарські вироби з квітковим та геометричним декором. Було зроблено висновки з урахуванням історії заселення нашого краю, проживання представників багатьох національностей: у виробках народної творчості проявлялися стильові особливості декоративних форм тих місцевостей, звідки прибували покоління сучасних мешканців. За В.В. Малиною мистецькі традиції на Півдні України формуються шляхами: 1) саморозвитку; 2) взаємодії культур різних етносів; 3) під впливом академічного мистецтва. [1] До подібних висновків приходили й наукові співробітники Миколаївського краєзнавчого музею. За матеріалами польових експедицій по області робилися систематизовані описи старовинних речей народних ремесел, найцікавіші було придбано до музейних

фондів. Потрібно коротко сказати, що автор разом зі студентами ДПМ свого часу ознайомилися з цими дослідженнями та виробами й дійшли висновку, що оригінальних етностильових особливостей на Миколаївщині так і не склалося. Тому й вирішили у своїх виробках розробляти форми декору на підставі історичного скіфського звіриного стилю та на формах квітково-рослинного орнаменту з використанням загальної слов'янської символіки.[3]

Мистецтво художнього текстилю представляють тканини – ужиткові, одягові – що створені ручними технологіями. До таких тканин відносяться інтер'єрні тканини: килими, верети, ліжники, покривала, скатертини, серветки, рушники ткані й вишиті, сорочки та весь комплекс народного одягу. Декорування килимових тканин, рушників, сорочок утворюють певні орнаментальні комплекси, які розподіляються на геометричні, геометризовано-рослинні, квітково-рослинні. Всі ці декоративні форми утворюються майстрами під впливом власних вражень та сприйняття природного середовища – світу рослин. В цілому орнаментику західних регіонів легко відрізнити від орнаментику центральних та східних регіонів України. Геометричні орнаменти притаманні українському заходу, рослинні – центру та сходу. Так історично склалося багато століть тому, описано і вивчено науковцями-етнографами, мистецтвознавцями, істориками.

Південь України теж має свою історію життєдіяльності різних етносів. Кожний історичний період закарбовувався у пам'яті нащадків, залишався у підсвідомості. Кочовиків змінили землероби – осілі народи, в яких сформувався власний тип світосприйняття та відображення, зокрема, у тканих виробках, наприклад килимах та килимових тканинах. Причорноморські степи зберігають пам'ять про античні часи: кіммерійці, скіфи, сармати, греки-колоністи, гуни, печеніги, половці, слов'яни. В усіх цих народів використовувалась технологія ткацтва як засіб утворення функціональних форм текстилю.

Розглянемо формування декоративного оздоблення килимових тканин під впливом природи півдня України. Килим – виріб двобічного гладкого ткання з візерунками. Техніка килимового ткацтва в основі є полотняним переплетенням зі щільно прибитими один до одного рядами кольорового утоку так, що основи не видно зовсім. Український килим визнаний як художній витвір у всесвітній історії декоративно-прикладного мистецтва. Матеріалом для класичного килиму слугували вовняні нитки піткання та лляні нитки основи. Килими з геометричними орнаментами виготовляли, головним чином, на горизонтальних ткацьких верстатах. Квітково-рослинні килими виготовляли на вертикальних рамах – кроснах. На відміну від давньогрецького прийому виготовлення візерункових тканин, де тканину ткали з гори до низу, українські килими тчуть з низу до гори гладким тканням, про яке згадувалося вище.

Скіфи-кочовики занесли й до Північного Причорномор'я стиль декору своїх виробів: славнозвісний звіриний стиль. На нашу думку пластика цього стилю могла утворитися тільки на просторах євразійського степу.

Природа Північного Причорномор'я стимулює до утворення оригінальних орнаментальних форм у оздобленні текстилю. Південь України після війни з Туреччиною заселяли вихідцями з різних регіонів Російської імперії. Було утворено Херсонську губернію, закладено міста Херсон, Миколаїв, Одесу. Переселенці

привозили свій спосіб життя, свої знаряддя праці, прийоми переробки матеріалів. Їх діти й онуки, які народжувалися у наших степових умовах, під впливом яких формувалося світосприйняття степовиків, вже не сприймали символічного змісту дідівського декорування, а створювали свій власний. Майже у кожній хаті був ткацький верстат. Ткали для власних потреб прості тканини. Якщо була певна сировина, то виробляли й узорні тканини за старими, привезеними з собою зразками. Але у процесі виготовлення щось змінювалося у кольорах й формі орнаментів. Килимарство на Миколаївщині набуло розвитку на півночі області. Зараз це Первомайський район. У селі Лиса Гора вишивали оригінальні рушники й ткали килими. На початку 30-х років ХХ ст. тут, навіть, працювала невелике кустарне виробництва з фарбування ниток та ткацтва. Килими, головним чином, були оздоблені квітковими формами реалістичного потрактування. На чорному фоні розташовувалися по два великі квіткові мотиви (червоні троянди), а по периметру килиму утворювався квітковий бордюр з менших за центральні за розміром квіти. Утворювали й подвійний бордюр. По самому краю килима розташовувалися смуги простого геометричного декору, потім – смуга квітова. У центрі два великі мотиви або п'ять невеликих квіткових букетів

Геокліматичні умови степів Миколаївщини та степова флора стали основою утворення форм текстильного декору наших килимів, гобеленів, панно. Відчуття простору, сонця, вітру й води втілювалося у пластику декоративних форм та колориту творів ручного ткацтва.

У 90-х рр. ХХ ст. було зроблено спробу створити південноукраїнський килим у Миколаївській філії Київського інституту культури, де завдяки зусиллям директора професора А.Г. Михайлика було відкрито відділення декоративно-прикладного мистецтва за напрямками «художня обробка тканини» та «художнє різьблення». Культурологічні та краєзнавчі праці миколаївських науковців О.П. Макаренка, А.Г. Михайлика, Р.С. Михайлик, О.М. Петренко, В.В. Маліни дали поштовх і стали підґрунтям творчих та наукових пошуків у розробках наших

килимових композицій. Найголовнішим все ж таки стало опертя на враження, емоційні переживання, на сприйняття природного забарвлення наших степів весною, влітку, восени. Палке сонячне випромінювання випалює рослинний світ степів у середині літа та надає їм золотаво-маслинових відтінків. На весні наш степ переживає короткий період буяння, коли рясно цвітуть червоні маки, жовті кульбабки, ромашки, жовті та бузкові безсмертники. Біля джерелець та у вологих місцях цвіте степовий в'юночок, зображення якого знаходимо на славнозвісній золотій Пекторалі.

Природні умови Півдня України стали джерелом творчості та предметом відображення у виробках художнього текстилю. Історичний аспект скіфської доби було представлено у килимах «Скіфія» (1996) та «Надвечір'я» (1997) Вронської Ради, у килимі (1997) Яковенко Ірини. Степова флора зображена через стилізовані фітоформи на килимах Кривцової Валентини, Дорошенко Тетяни (Дод. 7), Цуркан Ірини (Дод. 9), Степанюк Наталі, Туницької Зої (Дод. 10 й 13), Спіфанової Олени, Данілкиної Ольги, Поспелової Оксани, Бутучок Ірини. Це не весь перелік робіт ручного художнього ткацтва та виконавців – вихованців Черкесової І.Г. Студенти працювали над створенням килимів та гобеленів за методичним планом свого керівника, а саме вивчали історичні аспекти нашого краю, ознайомилися з композиційним розподілом площини історичних килимів, замальовували флореальні природні форми нашого краю. На підставі цих ескізів студенти розробляли власні килимові й гобеленові композиції, та пластику форм декору. Уважно ставилися до колористичного рішення проектів килимів та гобеленів, які, виконані у матеріалі, фактично ставали проектами відображення причорноморських степів. Доцільно розглянути аналогію. Східні килими та славнозвісні коври об'єктивно є проектами квітучого, райського саду, оазиса життєдіяльності людини. Це, наприклад, дуже добре доведено у праці В.Ф. Гогеля «Коври» [2]. Українські килими – це проекти життя роду, в яких в образі родинного дерева (дерево життя) закодовані сімейні цінності.

Килими студентів кінця ХХ ст. та початку ХХІ ст. кафедри декоративно-

прикладного мистецтва відображують кольорове забарвлення та форми флори південного степу. Так Кривцова В. виділяє форму квітки в'юнка, листя полину у своїй килимовій композиції «Поцілунок» (Дод. 6). Дорошенко Т. за основу взяла квітку кульбабки у стані цвітіння та кульки насіння. Бутучок І. свою килимову композицію будує на формах квітки дикої лілеї – крину, а Степанюк Н. та Штейнбок О. стилізували квітку соняшника. (Дод. 5). Квітки в'юночку зображені на килимах Вронської Р., (Дод. 2) на творах Черкесової І. «Скіфські сузір'я» (Дод. 1), «Буг Берегиня». Данілкина О. вдало стилізувала квітку та коробочки з насінням червоного маку у своїй дипломній роботі – килимі «Буяння у степу» (Дод. 4). Поспелова О. свою дипломну гобеленову композицію «Місячна царівна» (Дод. 13). за мотивами поезії Б. Мозолевського та килим (Дод. 12) будує на стилізації форми квітки тюльпану, а в килим вводить стилізовані форми колосу пшениці, в'юночку

В цілому відбувається утворення стилістичних форм декору виробів ручного ткацтва, джерелами чого стає жива природа нашого степового краю. Але потрібно зазначити, що пластика декоративних форм ще не розвилася до характеристик єдиного художнього стилю з етномотивами. Щоб остаточно зазначити про утворення стилю Півдня України в художньому текстилі ручної роботи, потрібні натхненні зусилля всіх майстрів і художників, потрібно постійно працювати над створенням гобеленів і килимів, панно та інших ужиткових виробів. Для цього потрібна ще й певна відстань часу. Молодим митцям не вистачає свідомого осмислення власних задумів в аспекті стилістичного творення. До цього потрібно дійти кожному самостійно. Стосовно колористики ще митцями Українського фонду культури було зазначено, що ми спромоглися кольоровими гамами передати відчуття Півдня України. А це означає, що шлях досягнення мети в утворенні південно-українського стилю в гобеленах та килимах ручного ткацтва було обрано вірно і зроблені перші впевнені кроки.

Роботи учнів разом з творами вчителя, (автора статті) презентувалися протягом близько двох десятків років у

Миколаєві, Києві, Херсоні, Сімферополі, Львові, Вознесенську. Завжди викликали дуже позитивні емоції глядачів разом із здивуванням, що на Півдні теж розвивається прикладна творчість. Мистецтвознавчі оцінки наших досягнень надали у різні часи кандидат мистецтвознавства В.Ю. Могилевський, академік НАМУ С.Д. Криволапов, кандидат мистецтвознавства О.М. Петренко, журналісти: лауреат Національної премії імені Т.Г. Шевченка Д.Д. Кремень, Т.І. Даниленко, заслужений працівник культури Ю.А. Агеев, С.М. Фальова, кандидат технічних наук О.М. Дробишева. На обговорені виставки «Південні метаморфози. Інна Черкесова та її учні» (1998-1999

рр., Київ) голова Українського фонду культури видатний митець, поет, лауреат Національної премії імені Т.Г. Шевченка Б.І. Олійник та члени правління УФК зазначили, що дійсно відбулася мистецька подія – закладення підвалин мистецької школи ручного художнього ткацтва, яка рухається до створення своєрідного південноукраїнського художнього стилю.

Залишається тільки додати, що потрібна певна часова відстань, щоб об'єктивно оцінити створений обсяг протягом майже 20 років сумлінної творчої та педагогічної праці. Шлях створення оригінального південноукраїнського стильового напрямку чекає на своїх дослідників.

Список використаних джерел та літератури:

1. Малина В.В. Народне мистецтво Півдня України. Кінець XIX – початок XX ст. (на матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей). – Миколаїв: Артіль «Художній крам», 2006. – С. 187-216, 433-436.
2. Гогель Ф.В. Ковры. – М., 1960.
3. Черкесова І.Г. На шляху створення південноукраїнського килиму. /Історія, етнографія, культура, нові дослідження. Збірник матеріалів II-ї миколаївської краєзнавчої обласної конференції. – Миколаїв, 1997. – т. 1. – С. 73-75.

I.G. CHERKESOVA

ELEMENTS OF ETHNO-DESIGN IN THE ARTI TEXTILES OF MYKOLAYIV REGION.

The article opens the creative method in the usage of ethno-motives in the wares art textile. A nature of South Ukrainian steppes is a source of this creative method. Perception and artly-shaped rehash the forms of the flora and fauna of Mykolayiv region allow to create a lot of new compositional solutions in the decor of rugs and tapestries by handmade. This is a right way for the appearance of the South Ukrainian style and the author with her disciples have done first steps by this way.

Keywords: *ethno-motives, the rug, the tapestry, ethno-style.*

И.Г. ЧЕРКЕСОВА

ЭТНИЧЕСКИЕ МОТИВЫ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТИЛЕ НИКОЛАЕВЩИНЫ

В статье рассматривается творческий подход в использовании этномотивов в изделиях художественного текстиля, источником чего является живая природа южноукраинских степей. Восприятие и

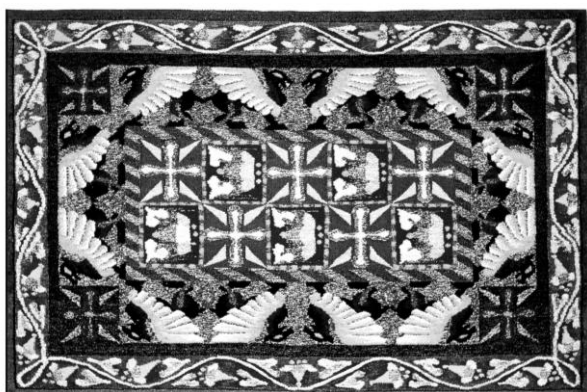
художественно-образная переработка форм флоры и фауны Николаевщины позволяет создавать множество композиционных решений декора ковров и гобеленов ручной работы. Это верный путь возникновения южноукраинского стиля, первые шаги на котором сделали автор и ее ученики.

Ключевые слова: этномотивы, килим, гобелен, этностиль.

Додатки:

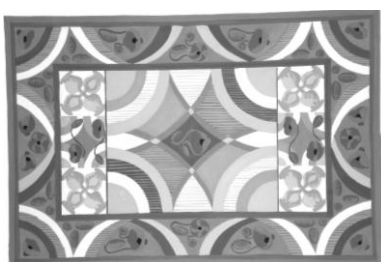
1

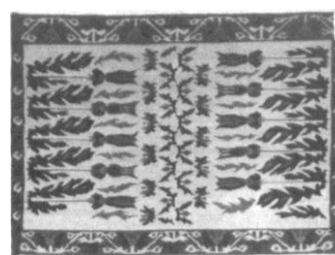
2

3

4

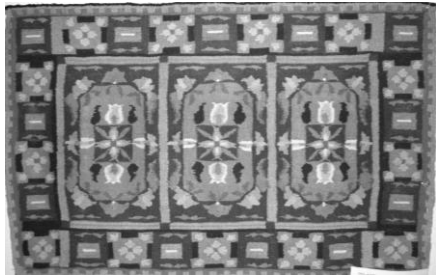
5

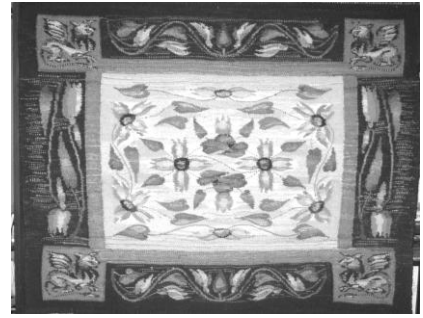
6

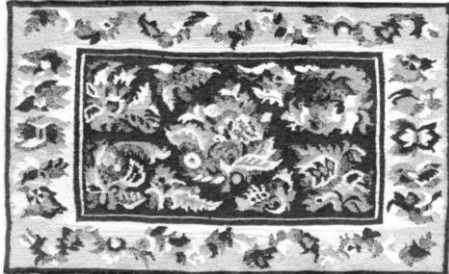
7

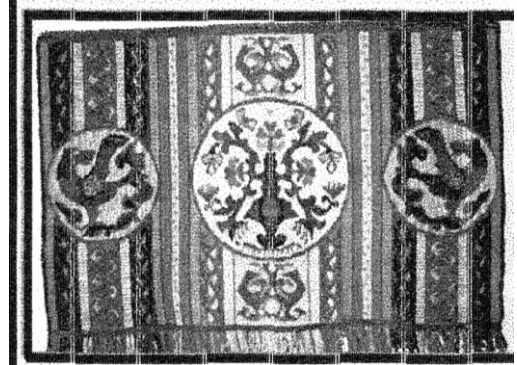
8

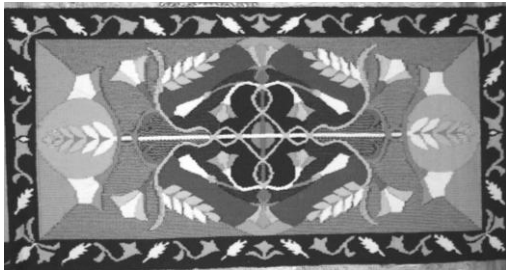
9

10

11

12

13

1. Черкесова І., гобелен «Скіфські сузір'я», (1996).
2. Вронська Р., килим «Надвечір'я», (1997).
3. Яковенко І., килим «За мотивами давньої Ольвії», (1997).
4. Данілкина О., килим «Буяння у степу», (2008).
5. Штейнбок О., килим «Сонячний», (1997).
6. Кривцова В., килим «Поцілунок», (1995).
7. Дорошенко Т., килим «Кульбабки», (1996).
8. Бутучок І., килим «Крин», (1996).
9. Цуркан І., «Степ цвіте», (1995).
10. Туницька З., килим «Чортополох цвіте», (1995).
11. Поспелова О., килим «Квітучі причорноморські лани», (2007).
12. Туницька З., гобелен «Квітучий степ», (1997).
13. Поспелова О., гобелен «Місячна царівна», (2008).